

Урок 15

Тема. Микола Васильович Гоголь (1809-1852). Цікава сторінка з життя письменника. Поетичність повісті «Ніч перед Різдвом». Українські народні традиції та звичаї у творі. Елементи фольклору (традиційні образи – відьма, чорт, місяць та ін.; різдвяні символи; елементи казки)

Мета уроку (розвиток компетентностей). *Предметних і комунікативних:* знання і розуміння цікавих фактів життя М. Гоголя, сюжету повісті «Ніч перед Різдвом», понять *сюжет, порівняння, інтер'єр*; уміння усвідомлено читати і сприймати на слух текст твору, відповідати на питання за змістом прочитаного тексту, формулювати питання до нього, стисло або вибірково переказувати прочитане та/або почуте; вирізняти українські народні традиції та звичаї у творі, знаходити елементи фольклору у творі; висловлювати своє ставлення до зображених у творі людей, подій, ситуацій, явищ тощо. **Ключових:** розвиток уміння визначати головну і другорядну інформацію в тексті/медіатексті; формування умінь коментувати та інтерпретувати художній текст; співвідносити зміст сприйнятого художнього тексту/медіатексту з історичним і культурним контекстом; проєктувати власний життєвий досвід на описані у творі життєві ситуації.

Обладнання: підручники, зошити, ПК, презентація.

Тип уроку: урок формування нових знань, умінь та навичок.

Микола Гоголь – гордість українського народу
М. Максимович

Зміст уроку

I. Актуалізація та корекція знань.

Хвилинка творчості. Учнівські відгуки про перегляд екранізацій повісті «Різдвяна пісня в прозі».

II. Мотивація навчальної діяльності. Визначення очікуваних результатів відповідно до орієнтирів навчальної програми.

Вступна бесіда (на матеріалі мотиваційних запитань с.107 підручника) та картини «Диканька» М. Беркоса (<https://ethnography.org.ua/content/mberkos-dykanka-1910>). Художник зобразив Диканьку такою, як описував Гоголь: мальовничий хутір з біленькими хатинками під солом'яними стріхами, чудовими садками, квітами, це райський куточок. У повісті «Ніч перед Різдвом» ми побачимо зимову Диканьку, що не менш прекрасна. Повість справедливо називають енциклопедією українського фольклору. Вона нагадує прекрасну казку, де перемішані фантастика і реальність. У небі літають чорти й відьми, а на землі поєднуються людські серця, торжествує добро.

III. Сприйняття і засвоєння матеріалу. Знайомство письменником і його твором.

Перегляд презентації А. Химинець «Біографія Миколи Гоголя».
(<https://www.youtube.com/watch?v=QB3Nz9vd1RM>).

Евристична бесіда за нарисом про М. Гоголя в підручнику.

Розповідь учителя. За жанром «Ніч перед Різдвом» – казково-фантастична повість. Поруч живуть реальні герої (мешканці Диканьки) і нечиста сила (чорт, відьма, чаклун-запорожець). Разом вони складають дивовижну картину, яку неможливо віднести ні до конкретного часу, ні до конкретної місцевості, тобто події в Диканьці - це чарівна казка, сповнена авторським вимислом, народною фантастикою і християнською символікою. Втім, повість відрізняється від народної казки художніми прийомами. По-перше, у Гоголя казковий сюжет обростає барвистими описами, тобто автор прагне опоетизувати природу й козацький

побут у порівнянні з лаконічною фольклорною казкою. Точні й дотепні описи сповільнюють дію, але підсилюють захопливість оповідання. По-друге, епізоди вибудовані так, щоб додати напруженості оповіді, а розв'язка кожного епізоду несподівана й комічна. Своєрідність сюжету полягає у тому, що ми бачимо три паралельні (події відбуваються одночасно) тісно сплетені історії. Це стосунки Солохи і Чуба, Вакули і Оксани, Вакули і чорта.

Гоголь використав два фольклорних сюжети: чарівної казки про коваля і побутової казки про залищальників, захованих у мішки. У цілісну картину автор поєднав їх, зробивши коваля сином побутової героїні Солохи, а їй призначивши казкову роль відьми, чортової коханки. У сюжеті взятої Гоголем за основу народної казки «Коваль» відсутній любовний конфлікт, дія пов'язана навколо картини із зображенням нечистого: коваль Яремка псує портрет чорта, чорт намагається помститися йому, однак спроба не вдається. У фіналі коваль спалює зображення чорта, а той вилітає в трубу.

У повісті є традиційні для фольклору образи нечистої сили, створені на основі легенд, які Гоголь чув, ще коли жив у Василівці, або коли разом з батьками їздив на Сорочинську ярмарку. Гоголь зберігає художній конфлікт і народної казки - показує боротьбу добрих і злих сил і неодмінну перемогу добра. Вакула - найбільш активний представник добра, а його мати Солоха (відома всієї Диканьці відьма) і чорт грають ролі казкових лиходіїв.

Уважний читач знайде у Гоголя казкові мотиви випробувань і мандрівки, трикратні повтори, чарівного помічника і дарувальника, чарівні перетворення, умовність зображуваних подій і героїв.

IV. Формування знань, умінь, навичок і компетенцій.

Виразне читання (прослуховування аудіозапису художнього читання) опису:
«Останній день перед Різдвом минув. Зимова, ясна ніч настала. Глянули зірки. Місяць велично вплив на небо посвітити добрим людям та всьому світові, щоб усім було весело колядувати й славити Христа. Морозило дужче, ніж зранку; але зате так було тихо, що рипіння морозу під чоботом чути було за півверсти. Ще жоден гурт парубків не з'явився під вікнами хат; тільки місяць зазірав до них крадькома, ніби викликаючи дівчат, що прибиралися та чепурилися, хутчій вибігали на рипучий сніг». Так розпочинаються події тої далекої Різдвяної ночі у Диканьці.

Евристична бесіда.

- Про які народні традиції святкування Різдва йдеться в повісті?
- Які є символи Різдва? Чи зустрічаються вони в тексті?
- Зачитайте рядки, у яких описуються народні обряди, пов'язані зі святкуванням Різдва.
- Чи є у тексті повісті колядки? Чим колядка відрізняється від щедрівки?
- Знайдіть щедрівку, яку наводить Гоголь у своєму творі. З якою метою автор увів епізод плутанини колядки зі щедрівкою?

Коментоване читання, переказ і обговорення уривків твору (с. 110– 129 підручника).

- Де і коли відбуваються події, описані в повісті? Чим особливі цей художній час і художній простір? Які незвичайні казкові події описані в повісті?
- Якими рисами характеру казкових персонажів наділений Вакула? (*Велика фізична сила (гне руками підкови), мужність (подорожує по небу), завзятість (не кидає залищання до Оксани), краса (у запорізькому кафтані дуже сподобався цариці), кмітливості (перехитрив чорта)*).
- Визначте, хто виконує роль обов'язкових казкових персонажів у повісті: герой (Вакула), противник героя (чорт), несправжній герой (Чуб), чарівний помічник (чорт), дарувальник (цариця).
- Зачитайте рядки, у яких описуються народні обряди, пов'язані зі святкуванням Різдва.

- Які фольклорні твори згадуються або включені автором до повісті? (*Народні пісні, колядки, щедрівки*)

- Яка роль фольклорних елементів у повісті Гоголя? (*Створюють національний колорит, оригінальну картину світу, підводять до морального ідеалу – гармонії зовнішньої та душевної краси*).

V. Закріплення вивченого матеріалу, узагальнення та корекція знань.

Міні-конкурс знавців народних традицій.

Гра «Частування». Знайти епізоди повісті, в яких згадуються національні страви. Назви записати. Перемагає той, в кого записів буде більше.

Гра «Одягання». Знайти в тексті повісті, описи вбрання героїв. Розповісти про елементи традиційного українського жіночого та чоловічого одягу.

Гра «Прибирання». Знайти в тексті повісті, описи того, як прибрана українська хата.

Заповнення порівняльної таблиці (учні заповнюють другу частину таблиці прикладами з повісті М. Гоголя, перша для них відкрита).

Фольклорний казковий елемент	Приклад з повісті Гоголя
Незвичайні, страшні події	Договір коваля Вакули із чортом - ворогом роду людського.
Випробування героя, позитивний герой завжди досягає своєї мети	Вакула за різдвяну ніч злітав у Петербург за царськими черевичками, добився кохання Оксани
Чарівні персонажі-помічники	Помічником головного героя стає... чорт.
Вимисел у чарівній казці може нагадувати дійсність	Переплетення реальності й фантастики, часом таке тісне, що неможливо відокремити одне від іншого
Герой-богатыр, або герой-дурник, який виявляється найрозумнішим з усіх	В образі Вакули поєдналися риси фольклорного богатыря (Івана-Селянського сина), «іронічного дурня» (Івана- дурника)
Мотив мандрівок	Мандри колядників, блукання Чуба, Вакула летить із Диканьки в Петербург
Потрійне повторення епізодів	Вакула з третього разу переконує Оксану в своєму коханні Солоха наповнює три мішки своїми шанувальниками
Зіткнення добрих і злих сил, щасливий кінець: добро тріумфує над злом,	Коваль долає чорта, Солоха програє, Вакула заслуговує любові своєї обраниці.

VI. Підбиття підсумків, рефлексія. Моя думка. Чому видатний український науковець Михайло Максимович вважає Миколу Гоголя гордістю українського народу?

Працюємо вдома. 1. Прочитайте повість М.Гоголя «Ніч перед Різдом», складіть план, виділивши найважливіші епізоди твору.

2. Підберіть цитати для характеристики Вакули і Оксани.

3. Перекажіть близько до тексту епізоди: А) Оксана перед дзеркалом; Б) зустріч Оксани та Вакули після його повернення з черевичками.

Творче завдання: намалюйте за бажанням ілюстрацію до улюбленого епізоду та підпишіть її словами з тексту повісті.